

BETÜL ASLAN

Regensburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Doktora Öğrencisi

DEVLETİN TEMEL AMAÇ VE ÖDEVLERİ İŞİĞİNDA
ÖZNEL GELİŞME HAKKI
(1982 ANAYASASI 5. MADDE)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm **GELİŞME HAKKI KAVRAMI**

I. GELİŞME HAKKININ TANIMI.....	5
A. MEVCUT HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN ASGARI KULLANILABİLME KOŞULLARININ VARLIĞI	8
B. HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN KULLANILABİLME OLANAKLARININ GENİŞLEMESİ	9
C. EKONOMİK, SOSYAL, KÜLTÜREL, SİYASAL, HUKUKSAL VE KİŞİSEL ALANLARIN BİRİ VEYA BİRKAÇININ BÜNYESİNDE VARLIĞINI SÜRDÜRMESESİ.....	11
1. Ekonomik Alan	11
2. Sosyal Alan	12
3. Kültürel Alan.....	12

4. Siyasal Alan.....	12
5. Hukuksal Alan	13
6. Kişisel Alan.....	13
II. GELİŞME HAKKININ TARİHÇESİ VE ULUSLARARASI BELGELERDEKİ YERİ	14
A. BM İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ (10 ARALIK 1948).....	15
B. KİŞİSEL VE SİYASAL HAKLAR BM SÖZLEŞMESİ (16 ARALIK 1966).....	15
C. EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR BM SÖZLEŞMESİ (16 ARALIK 1966).....	16
D. BM TAHİRAN BİLDİRGESİ (13 MAYIS 1968).....	17
E. TOPLUMSAL GELİŞME VE KALKINMA BM BİLDİRGESİ (11 ARALIK 1969).....	18
F. AFİRKA İNSAN VE HALKLAR HAKLARI ŞARTI (26 HAZİRAN 1981).....	19
G. GELİŞME HAKKINA DAİR BM BİLDİRGESİ (4 ARALIK 1986).....	20
H. RİO ÇEVRE VE GELİŞME BM BİLDİRGESİ (16 HAZİRAN 1992).....	21
I. VİYANA BM BİLDİRGESİ (25 HAZİRAN 1993).....	22
J. MİLENYUM BM BİLDİRGESİ (8 EYLÜL 2000).....	23
III. GELİŞME HAKKININ BOYUTLARI:.....	24
A. ÖZNESİNE GÖRE GELİŞME HAKKI.....	24
1. Öznel (Söbjektif) Gelişme Hakkı.....	25
2. Kolektif (Toplu) Gelişme Hakkı.....	26
a. Devlet İçindeki Farklı Özelliklere Sahip Grupların Gelişme Hakkı.....	27
b. Devletlerin Gelişme Hakkından da Söz Edilebilir mi?.....	28

B. ANLAMINA GÖRE GELİŞME HAKKI.....	30
1. Geniş Anlamda Gelişme Hakkı.....	30
2. Dar Anlamda Gelişme Hakkı.....	31
IV. GELİŞME HAKKININ AÇIKLANMASINDA ETKİLİ OLAN KAVRAMLAR.....	31
A. EŞİTLİK	31
B. İNSAN HAKLARININ DİNAMİK (GELİŞMECİ) ÖZELLİĞİ.....	32
C. İNSAN HAKLARININ EVRENSELLİĞİ.....	33
D. İNSAN HAKLARININ BÖLÜNMEZLİĞİ VE BÜTÜNLÜĞÜ	34
V. GELİŞME HAKKININ HAK KUŞAKLARI İÇİNDEKİ YERİ VE NİTELİĞİ.....	35
A. GENEL OLARAK HAK KUŞAKLARI İÇİNDEKİ YERİ	35
B. 3. KUŞAK HAKLAR İÇİNDEKİ YERİ	39
1. Çevre Hakkı ile İlişkisi	39
2. Barış Hakkı ile İlişkisi.....	41
3. İnsanlığın Ortak Malvarlığına Saygı Hakkı ile İlişkisi	43
C. GELİŞME HAKKININ NİTELİĞİ.....	44
1. Öznesi; Bütün Bireyler ve İnsan Topluluklarıdır	44
2. Muhatabı; Devletler, Bireyler ve Birey Toplulukları ile İlgili Uluslararası Örgütlerdir	45
3. Bütün Bireyler ve Devletlerin Birbirleriyle Dayanışması Sonucu Gerçekleşebilir.....	46
4. Geçmiş, Şimdiki ve Gelecek Kuşakları Bünyesinde Barındırır.....	46
5. Bütün Dünyada Geçerli Kılındığı Takdirde Gelişme Hakkından Tam Anlamıyla Söz Edilebilir... 47	
6. Tüm Zamanlarda Varlığını Sürdürür.....	47

VI. HAK ÖZNELERİ.....	47
A. GENEL OLARAK İNSAN	48
B. BELİRLİ ÖZELLİKLERE SAHİP İNSAN	49
1. Cinsiyet Açısından Hak Öznesi İnsan	49
a. Kadın	50
b. Erkek	55
c. Eşcinsel.....	58
2. Yaş Açısından Hak Öznesi İnsan.....	60
a. Çocuk.....	60
b. Genç	62
c. Yaşlı	64
3. Sosyo Ekonomik Koşullar Açısından Hak Öznesi İnsan (Yoksul).....	65
4. Sağlık Açısından Hak Öznesi İnsan	68
a. Hasta	68
i. Geçici Hasta	69
ii. Ölümcül Hasta.....	71
b. Engelli.....	72
i. Fiziksel Engelli.....	72
ii. Zihinsel Engelli.....	73
5. Siyasal Aidiyet Açısından Hak Öznesi İnsan	73
a. Vatandaş.....	74
i. Azınlığa Mensup Birey	77
ii. Azınlığa ve Çoğunluğa Mensup Olmayan Birey	78
b. Yabancı	78
i. Sığınmacı.....	79
ii. Vatansız.....	80
iii. Turist	81

İkinci Bölüm
1982 ANAYASASI'NA GÖRE ÖZNEL
GELİŞME HAKKI KARŞISINDA
DEVLETİN TEMEL AMAÇ VE ÖDEVLERİ

I. BİR KİŞİ HAKKI OLARAK MADDE 17/1: MADDİ VE MANEVİ VARLIĞI KORUMA VE GELİŞTİRME HAKKI	83
A. MADDENİN İÇERİĞİ	83
1. Özne.....	84
2. Konu	86
a. Maddi Varlık	87
b. Manevi Varlık	87
3. Hakkın Niteliği.....	88
B. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI	89
II. ÖZNEL GELİŞME HAKKININ MUHATABINI BELİRLEMEK AÇISINDAN MADDE 5'İN 2. CÜMLECİĞİ: ÖZNEL GELİŞME HAKKI İŞİĞİNDA DEVLETİN TEMEL AMAÇ VE ÖDEVLERİ	98
A. MADDENİN İÇERİĞİ	98
1. Muhatap.....	99
2. Amaç ve Ödevler.....	104
a. Kişinin Temel Hak ve Özgürlüklerini Sınırlayan Engelleri Kaldırmaya Çalışmak.....	105
i. Engellerin Niteliği.....	107
(I) Siyasal Engeller	108
(II) Ekonomik Engeller	109
(III) Sosyal Engeller.....	110
(IV) Kültürel Engeller	110
ii. Engellerle Bağdaşmayan Haller	111
(I) Sosyal Hukuk Devleti.....	112

(A) Hukuk Devleti.....	112
(B) Sosyal Devlet.....	113
(II) Adalet.....	115
b. İnsanın Maddi ve Manevi Varlığının Gelişmesi İçin Gerekli Şartları Hazırlamaya Çalışmak.....	115
B. İLGİLİ ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI.....	116
III. MADDE 17 İLE MADDE 5'İN 2. CÜMLECİĞİ İŞİĞİNDA MADDE 65: DEVLETİN İKTİSADİ VE SOSYAL ÖDEVLERİNİN SINIRLARI	139
A. MADDENİN İÇERİĞİ	139
1. Sınırlamanın Etkili Olduğu Alanın Niteliği.....	140
2. Sınırlama Kriterleri.....	143
a. Devletin Görevlerinin Amaçlarına Uygun Önceliklerin Gözetilmesi	144
b. Mali Kaynaklarının Yeterliliği Ölçüsü.....	145
B. İLGİLİ ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI.....	147
DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	153
KAYNAKÇA	159